

1. BARBARA HEPWORTH

L'obra de Barbara Hepworth, una de les artistes britàniques més destacades de totes les èpoques, és el paradigma de l'escultura moderna i inclou peces importants tallades en pedra i en fusta, i també en bronze. Nascuda el 1903, després d'estudiar a la Leeds School of Arts i al Royal College of Art de Londres, va rebre una beca per estudiar a Itàlia, on va aprendre a tallar el marbre. Quan va tornar a Anglaterra el 1926, mostra interès pels moviments artístics moderns del continent i enceta un camí de recerca personal en l'abstracció força paral·lel al del seu amic Henry Moore. Va formar part de diversos moviments artístics i, juntament amb Naum Gabo, va destacar entre els artistes que van residir a Saint Ives durant la Segona Guerra Mundial. Establerta definitivament en aquesta població de Cornualla, hi va treballar fins que va morir, l'any 1975.

Una de les característiques més distintives de l'obra de Hepworth és l'enfocament pel que fa a la forma i a la textura. Les seves escultures estan marcades per línies netes i formes suaus que, amb calma i harmonia, evocuen sensació de moviment i fluïdesa. Així, és cabdal l'impacte que li va produir el paisatge que va descobrir en el primer viatge al sud de França, de manera que va incorporar-ne els relleus suaus als motius artístics que reproduïa en escultures serenes i ondulades. En la seva obra, també apareix la figura humana sola, tant en les composicions de mare i fill, com en les de grup. D'altra banda, en les escultures que presenten superposicions i verticalitats gairebé arquitectòniques s'aprecia la influència dels monuments megalítics de les terres de Cornualla.

A mitjan anys trenta, Hepworth va ser una de les pioneres de perforar el bloc de pedra obrint-hi orificis que el travessaven, una tècnica que li permet incorporar el buit i que és un dels trets característics del seu estil.

Les seves primeres obres en pedra són de petites dimensions, però més endavant en va fer de més grans, quan va disposar d'estabilitat econòmica gràcies a les obres en bronze, les públiques i les seriades. Tallava personalment la pedra i donava molta importància a l'operació de poliment, perquè li permetia fer aflorar tots els matisos que té la pedra. Hepworth no tallava per trobar la forma dins de la pedra, sinó que més aviat imposava a la pedra la forma que havia concebut prèviament, i aconseguia un equilibri perfecte entre el significat de la forma i la comprensió del material. La seva pedra predilecta era el marbre blanc de Carrara, però també va treballar amb marbres de múltiples colors, així com amb pissarra local, i va experimentar amb la combinació de pedres diferents. Tant si treballava amb pedra com amb fusta, no feia models per a les seves obres, sinó que preferia tallar els blocs directament.

2. HANS ARP

Hans Arp, nascut a Alsàcia el 1886, escultor, poeta i pintor, es relaciona amb diversos moviments artístics del segle XX. Quan va esclatar la Primera Guerra Mundial, va buscar la neutralitat i es va instal·lar a Suïssa, on va viure fins que va morir, l'any 1966. Va ser fundador del moviment dadà, es va interessar pel cubisme i va exposar amb els expressionistes i els surrealistes. La idea central dominant de la seva obra és la creativitat espontània del subconscient humà.

Combina les tècniques de l'automatisme i les oníriques en la mateixa obra, i desenvolupa una iconografia de formes orgàniques que s'anomena «escultura biomòrfica».

Durant la dècada de 1920 va crear molts relleus abstractes en fusta, però a partir de 1928 va treballar cada cop més amb les tres dimensions, i va fer escultures exemptes. Aquestes obres són formes simples i abstractes que suggereixen elements de la natura. Passada la Segona Guerra Mundial, juntament amb Barbara Hepworth i Henry Moore, va ser un dels protagonistes principals del corrent escultòric modern. Arp és un dels artistes més populars de la seva època, les seves escultures van impressionar els surrealistes i la seva influència és molt evident en Joan Miró.

Treballava amb guix, fusta, bronze i pedra, però quan va guanyar renom internacional es va limitar a aquests dos últims materials, sovint en forma de sèries en què una peça es feia de pedra i les altres de bronze. No va tenir mai inconvenient que altres persones fessin realitat les formes que ell havia concebut, ni tampoc a concebre-les en col·laboració amb altres artistes. Les formes que Arp crea són abstractes, però interpreta la metamorfosi de manera que aconsegueix que les seves peces es transformin davant de qui les observa. Tothom que contempla la seva escultura hi percep alguna cosa estranyament familiar. L'ondulació de les línies estimula les sensacions tàctils, mentre que el llenguatge formal i la manera com conjuga els elements individuals desperten la imaginació.

El guix va resultar un element cabdal per desenvolupar la tridimensionalitat de formes arrodonides: les possibilitats que proporciona aquest material a l'hora de treballar-lo, tant per sostracció com per addició, li facilitaven establir transicions suaus entre els volums i les imatges orgàniques del seu món visual.

Reservava el bronze i la pedra per fer la versió d'una obra quan sorgia l'ocasió de vendre-la. A la dècada de 1950, arran de guanyar el Gran Premi d'Escultura de la Biennal de Venècia i de la retrospectiva que li va dedicar el MoMA, va créixer la demanda internacional de la seva obra, sobretot pel que fa a les peces de marbre blanc verticals que recordaven estilitzats torsos grecs. Però, davant del fred marbre de Carrara, carregat d'associacions clàssiques, la seva pedra preferida era el cristallino, un marbre de vetes grises de Suïssa que li permetia expressar-se millor artísticament, perquè evocava un objecte trobat.

3. NAUM GABO

Naum Gabo, escultor i escriptor amb estudis d'enginyeria nascut a Rússia el 1890, entrà en contacte amb l'art abstracte a Alemanya. A Rússia, s'adherí al moviment avantguardista i el 1920 publicà, juntament amb Anton Pevsner, el seu germà, el Manifest Realista, que estableix els fonaments del constructivisme. Després de viure a Berlín i a París, es traslladà a Anglaterra, on va entrar en contacte amb Henry Moore i Barbara Hepworth, però va acabar residint als Estats Units, país que li va concedir la nacionalitat i on va morir l'any 1977.

Gabo és conegut, sobretot, per les estructures tridimensionals que va crear amb materials industrials diversos, com ara ferro, vidre, cel·luloide, metacrilat o niló, i per la incorporació d'elements mecànics. Basa la seva obra en el mètode creatiu de la superposició de plans, i desenvolupa molts temes: l'esfèric, l'espiral, la columna o la torsió. A més, és un dels primers artistes a experimentar amb l'escultura cinètica: se serveix dels materials

semitransparents per desenvolupar una obra d'aparent ingravidesa que incorpora l'espai com a element positiu.

Per bé que va buscar una alternativa radical al modelatge i a la talla, cap a final dels anys 30 va començar a fer, en paral·lel, escultura en pedra tallada, amb unes primeres obres mixtes, en què fa recerca sobre la forma i en què treballa la pedra i altres materials, com ara el plàstic o el metall. Per influència de Hepworth i Moore, també talla còdols erosionats per l'acció climàtica. Ja instal·lat als Estats Units el 1946, l'obra en pedra continua sent per a ell una disciplina secundària, fins que redescobreix l'entusiasme per la talla a començament de la dècada dels 60. Ell mateix tallava peces petites, i tallistes professionals s'encarregaven de transformar algunes de les seves representacions predilectes en peces de grans dimensions, així com de fer versions duradores de les seves obres més apreciades creades en materials fràgils. També va col·laborar amb l'escultor portuguès António Duarte Silva Santos per crear les seves obres monumentals més tardanes.

L'obra en pedra de Gabo connecta amb el criteri estètic del conjunt de la seva obra, en la mesura que vol adherir el seu art a l'esperit de l'era científica des de la necessitat de plasmar les forces ocultes de la natura. Les formes que donava al bloc de pedra estaven clarament pensades per mostrar les forces dinàmiques que hi ha a l'interior de l'escultura, no pas per destacar-ne el caràcter massís i inert. Atès que amb els ulls no podem penetrar la pedra, Gabo vol que la nostra consciència copsi l'espai interior seguint els contorns de la superfície.

4. JORGE OTEIZA

Jorge Oteiza, escultor, teòric de l'art i poeta, i un dels artistes bascos fonamentals del segle XX, va néixer l'any 1908 a Orio, província de Guipúscoa, i va morir a Sant Sebastià el 2003.

Oteiza va iniciar l'activitat artística de manera autodidacta als anys vint, amb obres influïdes pel cubisme i el primitivisme. L'any 1934 va viatjar a Amèrica del Sud per investigar l'escultura precolombina, i s'hi va quedar fins al 1948 fent recerca, docència i assaig. Quan va tornar a casa, va guanyar un concurs per a fer l'estatuària de la basílica de Nostra Senyora d'Arantzazu, a Oñati, una obra immensa en pedra que no va acabar fins al 1968. Als anys cinquanta, amb una obra hereva del constructivisme, Oteiza va renunciar a la figuració i va començar un acusat procés de buidatge i desocupació de la massa, un camí que va desembocar en una escultura vertical i lleugera que anomenava «transestàtua». Va articular una línia de treball que incloïa experimentar amb volums geomètrics bàsics —com ara el cub, el cilindre i l'esfera—, buidar l'escultura i dialogar amb la llum i l'ombra, amb el positiu i el negatiu. Va rebre el Premi Internacional de la Biennal de São Paulo l'any 1959 per aquesta recerca, que va qualificar de «propòsit experimental». Després, en el moment de màxima maduresa creativa, va decidir abandonar l'escultura, perquè havia arribat a la desconstrucció i al buidatge totals de l'espai, i es va dedicar a temes conceptuals i teòrics. Tot i això, als anys setanta, va recuperar la pràctica escultòrica i va treballar en obres de petit format amb materials com ara guix, paper, alumini i cartró.

Oteiza considera que el buit és una energia creada per l'escultor com a resultat d'una desocupació, és la presència de l'absència formal. Com a artista i teòric, se sent identificat amb una escultura que respon a una funció existencial i

transcendent en què el sentit últim de l'obra, que és la qualitat estètica, sorgeix de la matèria, de l'espai i del color-llum. L'obra d'art depèn de les lluites entre allò que es veu, allò que es pensa i allò que se sent. Així, les classes de pedra que escollia per a les seves obres no són neutres: des de les calcàries blanques, que contenen restes orgàniques, i el travertí, en què deixa l'empremta de l'eina, fins al fi i uniforme marbre negre de Markina o Calatorao, que treballa de manera més uniforme. Totes aquestes pedres ens parlen de la terra, de les vivències i del pensament de l'artista, de la mateixa manera que introdueix qualitats vitals en la forma fent que la llum travessi la transparència de l'alabastre.

5. ISAMU NOGUCHI

Isamu Noguchi, nascut als Estats Units el 1904, fill d'un poeta japonès i d'una escriptora d'origen escocès, va heretar dels seus pares un esperit artístic que va plasmar en escultures i obres de disseny en què feia servir tots els materials que tenia a l'abast: pedra, metall, fusta, argila, os o paper. I és que per a ell tot era escultura. Per això, deia: «Qualsevol material, qualsevol idea sense obstacles que sorgeixi a l'espai és una escultura». Morí als Estats Units el 1988.

Format als Estats Units en un estil acadèmic, es va traslladar a París als anys vint per treballar i aprendre al taller de Constantin Brancusi, de qui va aprendre una forma de modernitat que li permetia expressar-se amb elegància, amb simplicitat formal i amb amor envers els materials naturals, també influït per disciplines estètiques japoneses que havia conegut en la seva primera

joventut. Durant els anys 1949 i 1950 va visitar indrets d'Europa i de l'Àsia que li van permetre constatar el protagonisme de la pedra en espais públics, civils i rituals del passat. Va acabar el viatge al Japó, on va visitar jardins zen, els quals entenia com un tot escultòric, un entorn serè on la pedra aportava un sentit de continuïtat dins dels cicles de la naturalesa. El 1956 li van encarregar que dissenyés el pati de la UNESCO a París, i va crear un jardí que s'estructura a partir de formes geomètriques. Als anys seixanta va introduir en les seves peces pedres sense tallar portades del Japó. Progressivament, aquest material va anar guanyant importància en les seves obres independents, de manera que al final de la dècada es va convertir en el protagonista de la seva escultura. En aquest període tardà, Noguchi se centra en la forma del material, i crea un projecte artístic que combina el tema de la natura i la relació que hi establím les persones, ja que per a l'artista la pedra uneix els significats del paisatge, com a representant del món natural.

Noguchi va treballar amb una gran diversitat de pedres, des del marbre blanc italià fins al granit i els basalts brasiler i japonès, passant pels marbres vermells d'Alacant, els roses francesos i portuguesos, i els negres belgues i austríacs. Per tallar i polir les peces, disposava de la col·laboració dels millors professionals italians i japonesos, com ara Masatoshi Izumi. Va ser a l'obrador d'aquest que s'endinsà en la talla de pedres de molta més duresa, un canvi que aportà noves línies de treball a la seva obra, ja que el lent procés de la talla l'enfrontà psicològicament al tema del temps. El procés de cisellar la pedra dura és gairebé una meditació, de manera que el resultat és una obra més profunda.

6. HENRY MOORE

Henry Moore, nascut a Anglaterra el 1898, és àmpliament conegut per les seves peces semiabstractes en bronze i en marbre exposades arreu del món com a obres d'art públiques. Aclamat com l'escultor britànic més important del segle XX, produí molta obra gràfica sobre paper i dibuixos, i morí a Anglaterra l'any 1986.

Format acadèmicament al Royal College of Art de Londres, li interessaven l'art precolombí, l'africà i l'oceànic, així com l'escultura clàssica i arcaica. Les seves formes solen ser abstraccions de la figura humana que enllacen un ampli coneixement del passat amb corrents artístics del segle XX, i són més l'expressió d'una energia interior que no pas la cerca de la bellesa a l'estil clàssic. Les escultures de Moore, que solen suggerir el cos femení, generalment representen figures reclinades o conjunts de mare i fill, i, en una etapa dels anys 50, també grups familiars. Les formes són sovint perforades o contenen espais buits; ondulades i arrodonides, reflecteixen un interès per la natura i els animals que Moore va desenvolupar als seus turons del seu Yorkshire natal.

Al llarg de la transició des del figurativisme cap a les obres abstractes de la dècada de 1960 i el retorn al figurativisme de les dues dècades posteriors, Moore no va deixar mai de treballar en pedra, però va anar simplificant l'estil respecte a l'esperit de fidelitat al material de les dècades de 1920 i 1930. Les formes que esculpia es van tornar més esquemàtiques i els elements van esdevenir símbols.

Conegut sobretot pels bronzes monumentals, fets a partir de motlles de guix, Henry Moore tenia més inclinació innata per la talla, tant en fusta com en pedra, que pel modelatge. Apreciava especialment el marbre travertí romà,

una pedra sedimentària que es pot treballar en totes direccions, que un cop extreta de la pedrera conserva les variacions de tons i els estrats horitzontals rectilinis, i pot tenir forats de diferents mides que sovint Moore acceptava com a part integrant de l'obra. Va treballar amb marbre blanc, de Carrara i arabescato, negre de Bèlgica i Mèxic, rosa de Portugal i travertí vermell; també amb granit, amb serpentina i amb moltes altres pedres, i sovint n'utilitzava més d'un tipus en una mateixa escultura.

A la pedrera, Moore triava amb cura el bloc, els seus col·laboradors feien el primer desbast, ell assenyalava amb carbonet les modificacions que calia introduir a l'obra i hi feia els darrers retocs. Les peces treballades a les pedreres italianes a partir dels seus models en guix eren enviades a Anglaterra perquè les acabés personalment. Si bé per a la talla Moore disposava de la col·laboració d'escultors de gran nivell i experiència, com ara Giulio Cardini o Sem Ghelardini, sempre va mantenir el control artístic de l'obra.

7. EDUARDO CHILLIDA

Eduardo Chillida, nascut a Sant Sebastià el 1924, va deixar quan va morir, a la mateixa ciutat l'any 2002, una obra que el situa com un dels millors exponents de l'escultura de la segona meitat del segle XX. Gran part de la seva producció són escultures monumentals en espais públics, perquè les seves obres, nascudes d'un qüestionament constant sobre el temps, l'espai i la natura com a força creadora, assoleixen la màxima plenitud als llocs on buscava respostes: el mar, l'horitzó i la llum atlàntica.

Gran esportista i amb els estudis d'arquitectura gairebé acabats, l'any 1947 es va decantar, finalment, per l'escultura. Des de les primeres peces que va crear en l'etapa formativa al Collège d'Espagne de París, va mostrar una inclinació clara per les matèries dures, que exigeixen esforç i fortalesa. Així, tot i que inicialment utilitza fang i guix, prefereix la pedra. Gaudeix de les dificultats de la talla, de l'esforç de vèncer la resistència del material, així com d'explorar-ne les qualitats per tenir una idea clara del que vol fer, perquè només en podrà extreure matèria, mai afegir-n'hi.

Les seves primeres obres de París són escultures figuratives de guix i pedra blanca, torsos humans que parteixen de l'escultura grega arcaica, però en els quals ja s'aprecia un marcat sentit monumental. Torna al País Basc per treballar en una farga tradicional i el 1951 emprèn un cicle d'escultures abstractes en què mostra la preocupació per resoldre problemes espacials i en què introdueix l'obertura. Són obres inspirades en esteles funeràries i en eines del poble basc, amb ritmes geomètrics que capten l'espai i l'estructuren arquitectònicament. Durant les dècades següents treballa, sobretot, amb ferro i acer. Tot i això, fa servir la pedra en registres molt diversos, des de còdols fins a obres mixtes de metall i pedra. Paral·lelament, s'interessa pel relleu i el baix relleu, normalment de petit format, amb menes diverses de pedra: pissarra, calcària, alabastre i granit.

La talla torna a l'obra de Chillida a través de grans escultures públiques a Europa i als Estats Units. Treballa amb pedra calcària, amb granit gris i rosa, i amb basalt negre, fins que el 1965, després d'un viatge revelador per Grècia i el Mediterrani, se centra en l'alabastre. A partir d'aquí, percep l'arquitectura i la llum des d'una altra perspectiva. Chillida entén la llum com un element natural amb múltiples capacitats plàstiques i, alhora, com un tret identitari de les cultures del Cantàbric i el Mediterrani. Així, crea obres que remetent al

temple grec i sintetitzen l'espiritualitat a través de la matèria; per fer-ho, tria alabastres semiblancs, acolorits i amb vetes, per les qualitats expressives.

De la seva última dècada són diverses obres de granit que representen la pedra en si mateixa, com una matèria gairebé atemporal que remet al seu origen basc.

8. LOUISE BOURGEOIS

Louise Bourgeois, nascuda a París l'any 1911, és una artista influent i mundialment reconeguda que va passar gran part de la seva carrera artística a Nova York, on es va traslladar el 1938 després de casar-se. Va adquirir la nacionalitat nord-americana i va morir a Nova York mateix l'any 2010.

Va estudiar matemàtiques i geometria a la Sorbona, atreta per l'estabilitat d'aquestes ciències i cercant pau mental a través de les lleis immutables que les regeixen. També va cursar estudis superiors d'art i, animada per Fernand Léger, va dedicar-se fonamentalment a la pràctica de l'escultura per canalitzar l'impuls creatiu que naixia dels seus traumes i tensions d'infantesa. Els temes principals que treballa són la cruesa de les emocions, la memòria, el sexe, la inseguretat i el cos femení, uns elements que tradueix a partir de materials orgànics com ara fusta, fil o paper, i també de materials industrials reciclats. A partir de la dècada de 1950, les seves escultures de fusta adquireixen l'aspecte de tòtems sinuosos d'inspiració surrealista, que, amb la seva presència màgica, esdevenen una teràpia per a una època vital fosca. Amb aquestes peces, Bourgeois genera una obra honesta i impudorosament autobiogràfica

que li aporta garantia de salut mental, i, així, obre un camí nou en l'art contemporani.

Superades les limitacions que li imposaven tant la maternitat com l'acompanyament de la destacada tasca acadèmica que desenvolupava el seu marit, va viatjar a Itàlia per treballar l'escultura en marbre, cosa que precisament li va suggerir ell. Fins aleshores només havia utilitzat el marbre com a recurs experimental, tal com feia amb molts altres materials. El període de 1967 a 1970 va ser una època d'emancipació artística en què va treballar a les pedreres de Pietrasanta i Carrara, en espais amplis i amb bons recursos materials, i va entrar en contacte amb escultors com ara Henry Moore i Isamu Noguchi, entre d'altres, que no formaven part del món artístic novaiorquès.

En les primeres obres havia desenvolupat el concepte de figura suspesa, que en girar es relaciona amb l'espai, i ara hi suma el condicionant de la de gravetat. A més, vincula la figura suspesa i la gravetat al cos humà, i, seguint la idea clàssica de treballar el marbre com una manera de donar vida a la pedra, crea figures antropomorfes manllevades de parts del cos, com ara fal·lus o pits femenins. De vegades, són volums flàccids que sembla s'hagin deixat caure els uns sobre els altres, o formes simètriques que podrien penjar d'un cordill lligat a la part central. De vegades, reflexiona sobre l'erecció, entesa com a victòria sobre la gravetat, tal com el creixement de les plantes, o explora el concepte de germinació, que enllaça plenament amb el seu pensament socialment activista, per les connotacions literàries i polítiques que implica.